

Górczyk, Wojciech Jerzy

Lokacja Ciechanowa

Notatki Płockie 58/4 (237), 8-12

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

LOKACJA CIECHANOWA

Abstrakt

Na wzgórzu farnym znajdował się gród kasztelański. Gród funkcjonował już w XI w.¹

Pierwszy kasztelan ciechanowski jest poświadczony przez dokument, w którym książę Siemowit I nadaje biskupowi płockiemu wieś Proszkowo z 1254 r.², jest nim Rathiborius.

Z XIV w. pochodzi pierwsza wzmianka o parafii ciechanowskiej. Kościół parafialny został wzniesiony na wzgórzu farnym w pobliżu grodu kasztelańskiego. Był to kościół drewniany a od XVI w., murowany (Pseudobazylika). W połowie XIV w. Ciechanów otrzymał prawo targu a w roku 1400 prawa miejskie.

Słowa kluczowe: Ciechanów, prawa miejskie, prawo chełmińskie, prawo targu

1. Poglądy na lokację Ciechanowa z poł. XIV w.

U podnóża wzgórza farnego znajdowała się osada, dla której gród kasztelański zapewne pełnił funkcję refugialną.

Pewnym problemem jest ustalenie, kiedy Ciechanów otrzymał prawa miejskie³. Właściwie do połowy XX wieku wszyscy historycy byli zgodni, że prawa miejskie otrzymał w roku 1400, można tutaj wspomnieć choćby o Marianie Gumowskim⁴. W II połowie XX wieku pojawiła się hipoteza, jakoby owe prawa mógł otrzymać wcześniej. Jednymi z pierwszych historyków, którzy podnieśli taką hipotezę, w formie popularnonaukowej, byli Józef Kazimierski i Stanisław Pazyra. J. Kazimierski w artykule opublikowanym w 1965 r.⁵ stwierdził, że pierwotna lokacja miała miejsce w połowie XIV w. w rejonie dzisiejszego Placu T. Kościuszki. Na łamach tego samego wydawnictwa taką samą hipotezę zgłosił Stanisław Pazyra⁶.

J. Kazimierski jeszcze w 1957 r. w artykule opublikowanym wspólnie z Danielą Warecką-Kosacką na łamach „Notatek Płockich” uważał, iż lokacja z roku 1400 była jedyną lokacją Ciechanowa⁷. Trudno stwierdzić co go skłoniło do zmiany poglądów. Możliwe, że J. Kazimierski zmienił poglądy pod wpływem S. Pazyry.

Zdaniem S. Pazyry argumentem za lokacją Ciechanowa w poł. XIV wieku, ma być fakt, że Czerwińsk i Sochocin otrzymał prawa miejskie jeszcze przed rokiem 1400 a Ciechanów miał wyższą rangę od tych miast⁸. Te same argumenty powtórzył Aleksander Kociszewski⁹.

Jednak fakt, że Sochocin i Czerwińsk otrzymały prawa miejskie przed rokiem 1400, w żadnym wypadku nie dowodzi, że Ciechanów również musiał takie prawa otrzymać.

Zarówno w przypadku Sohocina jak i Czerwińska o otrzymaniu praw miejskich zdecydowała osoba właściciela a nie ranga osady.

Sochocin otrzymał prawa miejskie w 1385 r. Jak słusznie zauważa Michał Marian Grzybowski: „W przypadku Sohocina o nadaniu osadzie, będącej wsią, praw miejskich zdecydowała w dużej mierze osoba właściciela.(...) Książę mazowiecki Janusz I, zwany Starszym, wynagradzając zasługi Dobiesława, kasztelana kruszwickiego, i jego syna Krzesława, dziedziców wsi Sohocin, podpisał 1 października 1385 r(...) dokument lokacyjny”¹⁰.

Podobna sytuacja zaistniała w Czerwińsku. Czerwińsk w XIV w. był podzielony osadniczo na dwie części: wschodnią–biskupią i zachodnią–klasztorną, należącą do Opactwa Kanoników Regularnych, sprowadzonych do Czerwińska przez biskupa Aleksandra z Molonne na początku XI w.¹¹. W tym wypadku inicjatorem nadania praw miejskich był Biskup Płocki, Stanisław. Dzięki jego staraniom, książę Siemowit III wydał przywilej lokacyjny, ale tylko dla części biskupiej, w 1373 r., zaś Kanonicy Regularni nie wystąpili z takimi staraniami do władcy, pomimo iż Opactwo w Czerwińsku, jak pisze Agnieszka Kowalczyk: „było najbogatszym klasztorem mazowieckim, wyraźnie dystansującym (...) klasztor benedyktyński św. Wojciecha w stołecznym Płocku”¹². Część klasztorna, otrzymała prawa miejskie dopiero w 1582 r.

Oba te przypadki (Czerwińska i Sohocina) pokazują, że decydujący wpływ na nadanie praw miejskich ma osoba właściciela a nie ranga osady. W Ciechanowie, w tym czasie, nie było osoby, która mogłaby zabiegać o nadanie takich praw, bądź osoby, której zasługi skłoniłyby księcia do nadania przywileju lokacyjnego.

Hipoteza J. Kazimierskiego i S. Pazyry o pierwotnej lokacji Ciechanowa w poł. XIV w. nie wytrzymuje także krytyki naukowej. Po pierwsze w rejonie dzisiejszego Placu T. Kościuszki nie ma śladów regularnej zabudowy, co więcej taka zabudowa w tym rejonie jest niemożliwa ze

względu na naturalne ukształtowanie terenu. W związku z tym należy zauważyć, iż lokowanie miasta na terenie, który nie nadaje się do regularnej zabudowy byłoby zupełnie nie zrozumiałe, przecież jednym z celów lokacji miasta jest właśnie uregulowanie zabudowy. Nieregularna zabudowa, jaka występuje wokół Placu T. Kościuszki, jest charakterystyczna dla miast przedlokacyjnych.

Drugim argumentem przeciw hipotezie Kazimierskiego i Pazyry jest miejsce fundacji klasztoru Augustianów. W II poł. XIV w. książę Siemowit III wraz z żoną Eufemią ufundował klasztor Augustianów w Ciechanowie¹³. Jednak klasztor ten nie stanął w rejonie Placu T. Kościuszki, ale w rejonie dzisiejszego skweru Tajnej Organizacji Nauczycielskiej. Klasztory Augustianów są zakładane w miastach, dlatego więc w Ciechanowie klasztor miałby zostać wzniesiony poza miastem?

Biorąc pod uwagę powyższe argumenty, a więc brak śladów regularnej zabudowy wokół Placu T. Kościuszki (a także brak regularnej zabudowy w ogóle w Ciechanowie do roku 1400), fakt, że regularna zabudowa w tym rejonie jest w ogóle niemożliwa, jak i fakt, że klasztor Augustianów został ufundowany w II poł. XIV w. poza rejonem Placu Kościuszki, a także brak osoby, która mogła by czynić starania o pozyskanie praw miejskich dla Ciechanowa (jak bp. Stanisław dla Czerwińska czy Dobiesław dla Sochocina) i odległość osady targowej ok. 1 km. od zamku książęcego należy uznać, że hipoteza o lokacji Ciechanowa w poł. XIV w. w rejonie dzisiejszego Placu T. Kościuszki jest błędna.

2. Mistyfikacja Ciechanowska

Na przełomie lat 80. i 90. XX w. duże zainteresowanie zyskała teoria o lokacji Ciechanowa w 1266 r. przez Konrada II. Jednak szybko okazało się, dzięki badaniom Henryka Rutkowskiego, że przywilej lokacyjny Ciechanowa z 1266 r., wraz z całym tzw. „Rocznikiem Ciechanowskim” jest tylko oszustwem, którego dopuścił się Jerzy Gaczyński¹⁴. Z wynikiem tych badań zgadza się Kazimierz Pacuski¹⁵. K. Pacuski zgłasza korektę do *NKDMaz. II*, opracowanego z jego udziałem, stwierdzając, że „badania źródłowe nakazują wyeliminować dwa dokumenty, uzyskane w maszynopisach od Ciechanowskiego Towarzystwa Naukowego, mianowicie zapis o rzekomej lokacji miasta Ciechanowa z 1266 r. (nr 49 a) oraz streszczenie rzekomego potwierdzenia Bolesława II dla kościoła św. Piotra w Ciechanowie z 1295 r. (nr 98). Oba dokumenty należy uznać za falsyfikaty XX w. nie mające wartości badawczej(...)”¹⁶.

Należy wspomnieć, że Jerzy Gaczyński dopuścił się także innego fałszerstwa, które miało

dowodzić istnienia w Ciechanowie rotundy z oraz poświadczają jej budowę jeszcze w I poł. XI w. Mistyfikacja ta została wykryta i opisana przez Stanisława Suchodolskiego¹⁷. Mistyfikacja ta, zdaniem S. Suchodolskiego, miała na celu „podniesienie prestiżu rodzinnego miasta”¹⁸.

Elżbieta Kowalczyk, słusznie, pisze, że „*horrorem są kolejne brednie: o istnieniu w Ciechanowie świątyni Swarżycza, (...) o nadaniu tej miejscowości prawa miejskiego przez Konrada II, powtórzone za ciechanowskim fałszerzem, który w drugiej połowie XX w. sfabrykował (...) tzw. „Rocznik Ciechanowski”*”¹⁹.

3. Prawo Targu

Wydaje się, że należy przyjąć, iż w II poł. XIV w. Ciechanów otrzymał prawo targu. Za tą tezę przemawia fakt, że w tym czasie nie ma regularnej zabudowy w żadnej ze znanych nam osad wokół Ciechanowa. Kolejnym argumentem za tą tezą jest fakt, że najnowsze badania archeologiczne prowadzone przez Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich O/Warszawa, na zlecenie Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie (w latach 2006–2008) dowodzą, iż budowę zamku ciechanowskiego podjęto już w II poł. XIV w. a w latach 20. XV w. Janusz I przebudował zamek²⁰. Wydaje się więc oczywiste, że gdyby książę chciał lokować miasto w poł. XIV w., to lokowałby je w pobliżu swojego zamku (jak to uczynił Janusz I w 1400 r.).

Można przyjąć, że osada targowa rozwijała się w rejonie dzisiejszego Skweru Tajnej Organizacji Nauczycielskiej, w pobliżu przeprawy przez łądnię. Zapewne powstało tutaj typowe wrzeciono targowe, wokół którego rozwijała się osada. Osada ta mogła funkcjonować już w II poł. XI w., wskazuje na to istnienie w tym rejonie (dzisiejsza ul. Orylska) XII-wiecznego cmentarzyska²¹.

W II poł. XIV w. książę Siemowit III Trojdenowicz tej osadzie nadał prawo targu, tym samym osada ta stała się miastem targowym. Następnie, również w poł. XIV w., Siemowit III ufundował w mieście targowym, przy samym placu targowym, klasztor Augustianów. Możliwe, że prawo targu i fundacja klasztoru Augustianów miały miejsce w tym samym czasie i były ze sobą powiązane.

Można by wówczas przyjąć, że prawo targu Ciechanów otrzymał około 1358 r., bowiem w tym roku został ufundowany klasztor augustianów w Ciechanowie²². Klasztor w Ciechanowie powstał później, od klasztorów Augustianów w Rawie i Warszawie (oba zostały ufundowane w 1356 r.) zapewne, dla tego, że Siemowit III prosił o zgodę na fundację trzech klasztorów, ale konkretnie określił tylko dwie miejscowości: Rawę i Warszawę, zaś miejsce trzeciej fundacji nie było

sprecyzowane, dopiero później wybór padł na Ciechanów²³.

Mniej więcej w tym samym czasie, czyli ok. 1355 r. Siemowit III rozpoczął budowę zamku w Ciechanowie²⁴. W tym wypadku z badaniami archeologicznymi koresponduje materiał dyplomatyczny. Mianowicie z materiału dyplomatycznego wynika, że Janusz Starszy wystawiał dokumenty w Ciechanowie w roku 1375²⁵, 1390²⁶, a w roku 1393 cztery dokumenty²⁷. Ponadto w samym przywileju lokacyjnym Ciechanowa z roku 1400 jest mowa o podkomorzym ciechanowskim – *Nicolao dicto Skuscha Succamerario Ciechanoviensi*²⁸. To sugeruje, że Ciechanów był siedzibą książęcą jeszcze przed rokiem 1400.

4. Lokacja Ciechanowa

Jerzy Wyrozumski zauważa: „Z reguły prawo miejskie uzyskiwały osady o dużej akumulacji elementów miejskich, często takie, które już wcześniej korzystały z prawa targowego lub nawet posiadały rodzimy związek ustroju miejskiego”²⁹. Można przyjąć, że od nadania prawa targu w poł. XIV w. (1358 r. ?) w Ciechanowie nastąpiła akumulacja elementów miejskich, a nawet wykształcił się załączek rodzimego ustroju miejskiego. Za tą tezę przemawia fakt, że w przywileju lokacyjnym nie ma mowy o organach władzy miejskiej, co wydaje się potwierdzać, że takie organy wykształciły się już w mieście targowym.

Taki stan rzeczy umożliwił Januszowi I nadanie praw miejskich Ciechanowowi w 1400 r. Lokacja Janusza I z roku 1400, przenosiła miasto na nowe miejsce, około 900 metrów na północ od poprzedniej zabudowy miasta targowego, znacznie bliżej zamku książęcego, w rejon dzisiejszego Placu Jana Pawła II. Miasto zostało lokowane na prawie chełmińskim.

Za przeniesieniem miasta w nowe miejsce przemawiały przede wszystkim dwa argumenty. Po pierwsze w mieście targowym, czyli wokół Skweru Tajnej Organizacji Nauczycielskiej regularna zabudowa jest nie możliwa ze względu na naturalne ukształtowanie terenu. Po drugie książę przeniósł miasto w pobliże swojego zamku, co było z korzyścią zarówno dla mieszczan jak i samego księcia. Ponieważ prawa miejskie nadano w *Wschegrad Feria Tertia proxima post festum Petri ad vincula apostoli gloriæ*(...) ³⁰, miasto za swojego patrona przyjęło św. Piotra, który stał się godłem w herbie miasta³¹.

W nowo lokowanym mieście, ok 1427 r. wybudowano kościół p. w. św. Małgorzaty, został on wzniesiony w rejonie dzisiejszej ulicy 17 stycznia, przy kościele tym funkcjonował cmentarz³². Najprawdopodobniej w 1553 erygowano w tym mieście kościół p.w. św. Ducha³³, od XVIII wieku była to już tylko ruina, rozebrana ostatecznie po

1797 roku. Możliwe, że prepozytura szpitalna z kaplicą św. Ducha funkcjonowała już w XV w. podobnie jak w innych miejscowościach mazowieckich³⁴. Miasto zostało opasane wałem drewno–ziemnym z bramami, otoczone fosą³⁵.

Pierwsza wzmianka o organach władzy miejskiej w Ciechanowie pochodzi z roku 1420, z dokumentu w którym książę Janusz potwierdza układ pomiędzy proboszczem Ciechanowa a urzędem miejskim³⁶. Z dokumentu wynika, że urząd miejski w Ciechanowie już funkcjonuje albowiem znajduje się tam zapis: „*Parochialis Ciechanovien. Ex una, Magister Civum, Consules, Scabinique Ciechanovienses*” – czyli: „*Pomiędzy burmistrzem Ciechanowa, rajcami i ławnikami (sądu wójtowskiego–przp.W.G)*”.

Już w roku 1442 mieszczanie ciechanowscy zyskują wpływ na wybór burmistrza.

Dowodzi tego dokument z tego właśnie roku, w którym książę Bolesław nadaje urzędowi miejskiemu w Ciechanowie prawo do wyboru trzech osób, spośród których książę lub jego starosta wybierze burmistrza Ciechanowa³⁷.

5. Przeniesienia placu targowego

Miasto targowe nie uległo deurbanizacji po lokacji z 1400 r., ale nadal funkcjonowało. Wydaje się, że fundamentalne znaczenie dla tego stanu rzeczy miało położenie w pobliżu przeprawy na Łydyni jak i istnienie w mieście targowym klasztoru Augustianów. Zapewne nie bez znaczenia była też bliskość kościoła parafialnego.

Problemem pozostaje, kiedy plac targowy został przeniesiony z rejonu Skweru Tajnej Organizacji Nauczycielskiej w rejon Placu T. Kościuszki? Wydaje się, że przeniesienie to mogło nastąpić bądź po pożarze miasta z końca XV w, bądź po zniszczeniach spowodowanych „Potopem Szwedzkim” w XVII w.

Pomocne w wyznaczeniu daty przeniesienia placu targowego w rejon dzisiejszego Placu T. Kościuszki, gdzie funkcjonował pod nazwą „zielonego rynku”, byłoby ustalenie lokalizacji kościoła św. Piotra. Kościół ten, wzmiankowany jest po raz pierwszy w 1598 r.³⁸ Możliwe, że kościół św. Piotra został wzniesiony w II poł. XV w.³⁹ po pożarze kościoła parafialnego i przejął jego funkcję, do czasu wzniesienia murowanej pseudobazyliki⁴⁰. Gdyby kościół ten został wzniesiony w rejonie Skweru TON (bądź dzisiejszych ulic: Orylskiej, 3 Maja czy Augustiańskiej), jak obecnie przyjmuje większość historyków, oznaczałoby to, że miasto targowe funkcjonowało w rejonie Skweru TON jeszcze do XVII w. Jeżeli zaś przeniesienie placu targowego nastąpiło po pożarze w końcu XV w., kościół ten zapewne został wzniesiony w rejonie Placu Kościuszki (bądź dzisiejszych ulic: Grodzkiej i A. Mickiewicza lub ulic: Zielona

Ścieżka, ks. Sciegiennego i Farnej). Niestety lokalizacja kościoła św. Piotra pozostaje hipotetyczna. Jedyne, co wiadomo o tym kościele to to, że był budowlą drewnianą, już w końcu XVI wieku był kaplicą, zaś w połowie XVIII w. był ruiną, rozebraną ok. 1800 r.⁴¹

Przeniesienie placu targowego w rejon Placu T. Kościuszki spowodowało skrócenie i wypro-

stawanie drogi łączącej rynek lokowanego miasta z placem targowym („zielonym rynkiem”).

Osada targowa w rejonie Skweru TON wraz z kościołem augustianów, przeniesiony plac targowy w rejon Placu T. Kościuszki jak i lokowane miasto w rejonie Placu Jana Pawła II są widoczne w układzie urbanistycznym Ciechanowa do dnia dzisiejszego.

Przypisy

- ¹ Badania sondażowe przeprowadzone w latach 60 XX wieku przez Irenę Górską w dwóch wykopach potwierdzają istnienie XI wiecznego grodu, aczkolwiek należy pamiętać, że badania sondażowe są nie obiektywne i mało efektywne. Za całkowicie błędne należy uznać poglądy jakoby znaleziono na farskiej górze ślady osadnictwa z VII w. Odnaleziono jedynie fragmenty naczyń, w złożu wtórnym (a więc zostały one nawiezione na farską górę wraz z ziemią w późniejszym okresie), które mogą pochodzić z VII w, aczkolwiek wymagają jeszcze wydatowania. – I. Górską, *Badania sondażowe na Farskiej Górze w Ciechanowie*, „Wiadomości Archeologiczne”, T. XXXIV/ 3–4, 1969, s. 436–442.
- ² Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa 1863, s. 18.
- ³ Problem ten poruszyłem w artykule *Ciechanów – zarys dziejów do XV w.*, „Kultura i Historia”, 2011, nr 19.
- ⁴ M. Gumowski, *Herby miast województwa warszawskiego*, [w:] Miesięcznik Heraldyczny. Organ Polskiego Towarzystwa Heraldycznego wydawany przez Oddział Warszawski, 1937 R. 16, nr 1, s. 6.
- ⁵ J. Kazimierski, *Rozwój przestrzenny miasta Ciechanowa*, „Milenium Ciechanowa”, Ciechanów 1965, s. 190–194.
- ⁶ S. Pazyra, *Dziewięć wieków Ciechanowa*, „Milenium Ciechanowa”, Ciechanów 1965, s. 12–30.
- ⁷ J. Kazimierski, D. Warecka-Kosacka, *Studium historyczne miasta Ciechanowa*, „Notatki Płockie”, 1957, nr 5, s. 12–17.
- ⁸ S. Pazyra, *Dziewięć wieków Ciechanowa*, „Milenium Ciechanowa”, Ciechanów 1965, s. 12–30.
- ⁹ A. Kociszewski, *Od „castrum” do „oppidum” 1992. Problemy genezy rozwoju Ciechanowa*, „Zapiski Ciechanowskie”, nr VIII/ 1992, s. 16.
- ¹⁰ M.M. Grzybowski, *Jubileusz 600-lecia nadania praw miejskich i istnienia parafii Sochocin (1385–1985)*, „Studia Płockie”, t 14 1986, s. 238.
- ¹¹ A. Kowalczyk, *Biblioteka Kanoników Regularnych w Czerwińsku*, „Notatki Płockie”, 2009, nr 1, s. 4.
- ¹² Ibidem, s. 5.
- ¹³ A. Witkowska OSU, *Kościół na Mazowszu Płockim w XIII i na pocz. XIV w.*, „Studia Płockie”, t. 3 (1975), s. 97. A. Witkowska pisze, że o sprowadzenie augustianów wystąpił Siemowit IV, ale należy uznać to za literówkę.
- ¹⁴ Literatura dotycząca tego zagadnienia: H. Rutkowski, *Rocznik ciechanowski jako mistyfikacja*, „Kwartalnik Historyczny”, 1991, Nr 4, s. 75–82. Idem, *O mistyfikacji ciechanowskiej raz jeszcze*, „Studia Źródłoznawcze. Commentationes”, t. 39, 2001, s. 139–145, Idem, *Mistyfikacje Jerzego Gaczyńskiego*, „Przegląd Historyczny”, 2001, t. 52, z-t. 2. s. 325–337. S. Suchodolski, *Uwaga, fałszerstwo! O rzekomych znaleziskach denarów z legendą GNEZDYN CIVITAS i innych monet z czasów Bolesława Chrobrego*, Notae Numismatae. Zapiski Numizmatyczne tom III/IV, s. 303–321. W roku 2007 w IH PAN odbyła się konferencja „Na manowce i z powrotem. Naukowe mistyfikacje i ich demaskowanie”, gdzie Marek Stoń i Henryk Rutkowski przedstawili referat dotyczący mistyfikacji ciechanowskiej pt. *Niewiarygodne odkrycie na Mazowszu – średniowieczny (?) Rocznik Ciechanowski* – Konferencja zorganizowana 17 listopada 2007 w Warszawie przez Klub Stypendystów Zagranicznych FNP w Instytucie Historii PAN. Konferencja miała charakter nieformalny.
- ¹⁵ K. Pacuski, *Początki osad na obszarze dzisiejszego miasta Ciechanowa w świetle źródeł pisanych*, „Zapiski Ciechanowskie”, t. 8, Ciechanów 1992, s. 70. K. Pacuski, *Uwagi i sprostowania do Nowego Kodeksu dyplomatycznego Mazowsza, część III: dokumenty z lat 1356*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 40 (2002), s. 168.
- ¹⁶ K. Pacuski, *Uwagi i sprostowania do Nowego Kodeksu dyplomatycznego Mazowsza, część III: dokumenty z lat 1356*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 40 (2002), s. 168.
- ¹⁷ S. Suchodolski, *Uwaga, fałszerstwo! O rzekomych znaleziskach denarów z legendą GNEZDYN CIVITAS i innych monet z czasów Bolesława Chrobrego*, Notae Numismatae. Zapiski Numizmatyczne tom III/IV, s. 303–321.
- ¹⁸ Ibidem, s. 319.
- ¹⁹ E. Kowalczyk, (rec.) A. i R. Supkowie, *Zamki i warownie ziemi mazowieckiej*, Warszawa 2002, „Rocznik Mazowiecki”, t. 15, 2003, s. 295.
- ²⁰ Wyniki najnowszych badań archeologicznych prezentowano na wystawie „Zamek w Ciechanowie – Przeszłość na nowo odkryta”, Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, 19 lutego do 6 kwietnia 2009, komisarz wystawy: mgr Artur Sierostawski. Kierownikami badań byli: M.J. Piotrowski, M. Czarnecki, R. Maciszewski i Z. Miecznikowski oraz *Zamek Książąt Mazowieckich w Ciechanowie. Wczoraj–Dziś–Jutro (Wybrane materiały z sesji naukowej – Ciechanów 13 V 2006)*, „Ciechanowskie Studia Muzealne”, IV, Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie, Polskie Towarzystwo Historyczne O/W Ciechanów 2006, passim.
- ²¹ Ratownicze badania archeologiczne prowadzone przez Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie.
- ²² A. Witkowska OSU, *Kościół na Mazowszu Płockim*, s. 97, T. Żebrowski, *Kościół (XIV w. – pocz. XV w.)*, [w:] *Dzieje Mazowsza do roku 1526*, red. H. Samsonowicz, Pułtusk 2006, s. 462. Natomiast Z. Kratochwil podaje jako datę założenia klasztoru w Ciechanowie 1353 r., co jest niemożliwe, skoro sam przywilej, a mocy którego Siemowit III ufundował klasztor Augustianów w Warszawie, Rawie i Ciechanowie pochodzi z roku 1356. – Z. Kratochwil, *Augustianie w Ciechanowie (1356–1684)*, „Studia Płockie”, t. 24, 1996, s. 153.
- ²³ J. Bartoszewicz, *Kościół warszawskie rzymsko-katolickie opisane pod względem historycznym*, Warszawa 1885, s. 64.
- ²⁴ J. Pełka, *Zamek Książąt Mazowieckich w Ciechanowie w świadomości i tradycji Ciechanowian*, [w:] *Zamek Książąt Mazowieckich w Ciechanowie. Wczoraj–Dziś–Jutro (Wybrane materiały z sesji naukowej – Ciechanów 13 V 2006)*, „Ciechanowskie Studia Muzealne”, IV, Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie, Polskie Towarzystwo Historyczne O/W Ciechanów 2006, s. 9. oraz M.J. Piotrowski, *Ratownicze prace archeologiczne prowadzone na Zamku w Ciechanowie w 2003 r.*, [w:] *Zamek Książąt Mazowieckich w Ciechanowie. Wczoraj–Dziś–Jutro (Wybrane materiały z sesji naukowej – Ciechanów 13 V 2006)*, „Ciechanowskie Studia Muzealne”, IV, Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie, Polskie Towarzystwo Historyczne O/W Ciechanów 2006, s. 81.
- ²⁵ W. Smoleński, *Szkice z dziejów szlachty mazowieckiej*, Kraków 1908, s. 18.
- ²⁶ Ibidem, s. 19.
- ²⁷ Ibidem.
- ²⁸ KDKsMaz, nr 8, s. 343.
- ²⁹ J. Wyrozumski, *Dzieje Polski Piastowskiej (VIII – 1370)*, [w:] *Wielka Historia Polski*, t. 2, Kraków 1999, s. 202.
- ³⁰ KDKsMaz, nr 8, s. 343.

- ³¹ W. Górczyk, *Herb Ciechanowa*, „Notatki Płockie”, 2013, nr 2, s. 6.
- ³² W czasie ratowniczych badań wykopaliskowych w rejonie ulicy 17 Stycznia, przeprowadzonych przez Marka Piotrowskiego, „zadokumentowano profile archeologiczne. W jednym z nich odstonięto potężne fundamenty kamienne z zaprawą wapienną, które mogły być pozostałością, lokalizowanego w tej okolicy, kościoła p.w. św. Małgorzaty”. W tym rejonie zadokumentowano i zabezpieczono szkielety z cmentarza przykościelnego. – „Informator Archeologiczny 1998”, red. Dorota Csáky, Hanna Zaborowska, Michał Bugaj, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków R. XXXII/ 2009, s. 243. Materiały i dokumentacja badań jest przechowywana w Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie.
- ³³ Zdaniem R. Małowieckiego kościół ten istniał już w 1538 r. – R. Małowiecki, *kalendarium urbanistyczne dziejów Ciechanowa*, „Zapiski Ciechanowskie” t. 10, Ciechanowskie Towarzystwo Naukowe, Ciechanów 2000, s.143–158.
- ³⁴ Taki pogląd wyraża T. Żebrowski, prepozytura szpitalne z kaplicą p.w. św. Ducha funkcjonowały w Bielsku, Łomży, Nowym Mieście, Płocku, Pułtusk, Sierpcu, Gąbinie, Goszczynie, Sochaczewie, Warce, Warszawie – T. Żebrowski, *Kościół (XIV - początek XVIw.)*, [w:] *Dzieje Mazowsza*, red. H. Samsonowicz, t. 1, Pułtusk 2006, s 486.
- ³⁵ Aleksander Gwagnin, Włoch z pochodzenia, w swym dziele: *Sarmaciae Europae descriptio (XVI w.)* pisze o Ciechanowie: „Ciechanów miasto (...) wałem obtoczone”. A. Gwagnin, *Z Kroniki Sarmacji Europejskiej*, Kraków 1860, s. 24.
- ³⁶ *Kodeks dyplomatyczny księstwa mazowieckiego*, Warszawa 1863, s. 342.
- ³⁷ Ibidem.
- ³⁸ W.J. Górczyk, *Herb Ciechanowa*, „Notatki Płockie”, 2013, nr. 2, s. 5.
- ³⁹ W NKDMaz II opublikowano falsyfikat, który miał wspominać o kościele św. Piotra, a który wydawcy błędnie zinterpretowali jako XV wieczny (miał pochodzić z 1427 r.) – NKDMaz. Cz II, nr 98, s. 91–92. Późniejsze badania wykazały, że dokument ten, podobnie jak tzw. „Rocznik Ciechanowski” to XX wieczny falsyfikat autorstwa J. Gaczyńskiego – K Pacuski, *Uwagi i sprostowania do Nowego Kodeksu dyplomatycznego Mazowsza, część III: dokumenty z lat 1356*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 40 (2002), s. 168. oraz E. Kowalczyk, *Szlaki drogowe w puszczy na pograniczu Mazowiecko–Pruskim w średniowieczu*, „Kwartalnik Historyczny”, R. CVI (1999, I), s. 8, p. 36.
- ⁴⁰ Zapewne kościół św. Piotra od samego początku pełnił funkcję sakralną tylko tymczasowo, na czas budowy murowanej pseudobazyliki.
- ⁴¹ W. Górczyk, *Ciechanów – zarys dziejów do XV w.*, „Kultura i Historia”, 2011, nr 19.

LOCATION OF CIECHANÓW

Summary

Ciechanów is one of the medieval towns of northern Mazovia.

In 1400, its town rights were granted and the town quickly rose to become one of the most important in the Duchy of Mazovia.

The term „Ciechanow mystification” in the study is a reference to falsifications, which were committed by Jerzy Gaczyński, it is the allegedly fifteenth century „annals”, whose author was supposed to be Stanislaw from Lipia, as well as the others documents, such as the cited text Ciechanow (1266), which were included with the „annals” in the volume *Liber Ecclesiae Praepositoralis Ciechanoviensis* in the parish archives of the Parish Church in Ciechanow.

The alleged disclosure of „Ciechanow annals” was presumably accomplished by Jerzy Gaczyński.

In the early 90s of the twentieth century, Henryk Rutkowski established that the "annals" were a twentieth-century forgery written by J. Gaczyński.

Unfortunately, both documents related to the mystification were published in NKDMaz II, there are documents 49a, which were supposed to be the location text Ciechanow from 1266 and document 98, so the alleged summary of the confirmation of Boleslaw II for St Peter's Church in Ciechanów from 1295.